

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
Individual Study

ประชาธิปไตยกับสิ่งแวดล้อมศึกษา

จัดทำโดย นายวิจารณ์ สิมาฉายา
รหัส ๖๐๐๕๓๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๕
วิทยาลัยศาสตร์รัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ
ประชาธิปไตยกับสิ่งแวดล้อมศึกษา

นายวิจารณ์ สิมาฉายา^๑

บทคัดย่อ

ประชาธิปไตย หรือระบบการปกครองที่ประชาชนเป็นใหญ่ ยึดถืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน เป็นระบอบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพได้อย่างเสมอภาคกัน โดยยึดถือกฎหมายแห่งรัฐเป็นมาตรฐานในการดำเนินการปกครองอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งสำหรับประเทศไทยนั้น มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ในลักษณะประชาธิปไตยแบบอ้อม (Indirect Democracy) ที่มีระบบรัฐสภาในการปกครองแบบสภาคู่ (Bicameral System) อันประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จากการวิจัยศึกษาทั้งด้านสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์นั้น พบว่ามีอาจมีความเชื่อมโยงกับสถานการณ์การทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้งในเชิงบวกและลบ ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์พิจารณา ซึ่งอาจจะควบคุมได้หรือไม่ได้แล้วแต่บริบททางสังคม ณ ขณะนั้น แต่อย่างไรก็ตาม การให้ความรู้ความเข้าใจ และแนวทางการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน ซึ่งรวมเรียกว่า สิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อให้ประชาชนของรัฐ โดยเฉพาะในประเทศไทยของเรา ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ถือเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกคนซึ่งสามารถกลายเป็นพลังมวลชนในการผลักดันการออกนโยบายต่างๆจากผู้นำแห่งรัฐ ให้คำนึงถึงผลกระทบของกิจกรรมต่างๆต่อสิ่งแวดล้อมด้วยเสมอ

โครงการพัฒนาหลายโครงการเกิดการต่อต้านของประชาชน โดยเฉพาะด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อม ประชาชนได้แสดงบทบาทและความเห็นตามหลักประชาธิปไตย ในการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น บางครั้งอาจไม่เหมาะสม โดยเฉพาะการต่อต้านโครงการพัฒนาที่ขาดข้อมูลทางวิชาการ สิ่งแวดล้อม ดังนั้นการใช้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ผ่านกระบวนการทางสิ่งแวดล้อมศึกษา จึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะสนับสนุนการเสนอความเห็นตามแนวทางการประชาสัมพันธ์ ที่จะเป็นประโยชน์ ในการส่งเสริมการพัฒนาควบคู่ไปกับการรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ

ประชาธิปไตย, ประเทศไทย, ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, สิ่งแวดล้อมศึกษา

นายวิทยารักษ์ สิมฉายา วุฒิกการศึกษา: วทบ. นบ. วทม. และ Ph.D (Environmental Engineering), University of Guelph, Canada
ตำแหน่ง: ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บทนำ

คำสำคัญที่พวกเราทุกคนคงคุ้นเคย และได้ยินกันมาตลอดช่วงชีวิต คำว่า ประชาธิปไตยหรือ Democracy ในภาษาอังกฤษซึ่งได้ถูกนำมาใช้ในการประกอบเหตุผลอย่างแพร่หลายเพื่อหาทางออกให้กับชาติบ้านเมืองในปัจจุบัน ทั้งที่อาจมีความเข้าใจในคำเฉพาะนี้เพียงผิวเผินโดยความหมายของประชาธิปไตยได้ถูกนิยามไว้ในหนังสือ อะไรคือประชาธิปไตย หรือ “What is Democracy?” ซึ่งได้ประพันธ์ ถ่ายทอด และอธิบายออกมาโดยนักเขียนเชิงรัฐศาสตร์ Paula Becker และ Dr. Jean-Aime A. Raveloson^[๑] รวมถึงรากศัพท์ เบื้องต้นอย่างค่อนข้างชัดเจน ดังความตอนหนึ่งที่ว่า

“The word ‘democracy’ is a term that comes from Greek and it is made up with two other words demos = People and kratein= to govern, to rule. “Democracy” can then be literally translated by the following terms: Government of the People or Government of the Majority. Democracy, as a State form, is to be distinguished from monarchy, aristocracy and dictatorship.”

ซึ่งสามารถถอดความได้ตั้งที่ว่า ‘ประชาธิปไตย’ นั้นเป็นศัพท์ที่มีรากมาจากภาษากรีก ประกอบขึ้นโดยคำสองคำ ได้แก่ คำว่า ประชา ซึ่งหมายถึง ปวงชนหรือผู้คนในรัฐ และคำว่า อธิปไตย ซึ่งคืออำนาจที่ใช้ในการปกครอง หรือการออกกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง ซึ่งเมื่อตั้งคำว่าประชา และอธิปไตย ได้รวมกันเป็นคำว่า ประชาธิปไตยแล้วนั้นย่อมหมายถึง การปกครองของประชาชน หรือการปกครองโดยชนส่วนมาก นั่นเอง โดยประชาธิปไตยนั้นเป็นรูปแบบการปกครอง ที่มีความแตกต่างจากทั้ง ราชาธิปไตย อภิชนาธิปไตย และระบอบเผด็จการ

หลักการของการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยนั้นมีสรุปลักษณะสำคัญได้ ๔ ประการ หรือ Principles of Democracy ^[๒] ได้ดังนี้

๑. หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน นั่นคือ ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐ เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย
๒. หลักเสรีภาพ คือ ประชาชนทุกคนในรัฐมีสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย
๓. หลักเสมอภาค คือ การที่ประชาชนทุกคนในรัฐมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคมขึ้น
๔. หลักภราดรภาพ คือ ประชาชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมของสังคมได้อย่างสันติ และมีความเคารพซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ อดีตประธานาธิบดีคนที่ ๑๖ ของสหรัฐอเมริกา นาย अबraham ลินคอล์น ได้ว่าทนะของรัฐที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยไว้ ซึ่งได้รับความนิยมและใช้อ้างอิงกันอย่างมากมายในแวดวงการศึกษา และรัฐศาสตร์ นั่นคือ ‘the government of the people, by the people and for the people’ หรือรัฐบาลของประชาชนโดยประชาชน เพื่อประชาชนซึ่งเป็นลักษณะ ๓ ประการที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นรัฐบาลแบบประชาธิปไตยนั่นเอง ซึ่งอธิบายเพิ่มเติมได้ดังนี้ ๑. รัฐบาลของประชาชน คือ ประชาชนเป็นเจ้าของซึ่งรัฐบาลที่ได้มาโดยเสียงส่วนใหญ่ลงมติอย่างชอบธรรม และสามารถเปลี่ยนแปลงผู้นำรัฐบาลได้โดยลงคะแนนเสียงเพื่อเลือกตั้งเช่นกัน ๒. รัฐบาลโดยประชาชน คือ ประชาชนทุกคนในรัฐมีสิทธิที่จะสามารถขึ้นเป็นผู้นำรัฐได้หากได้รับเสียงส่วนใหญ่สนับสนุน และ ๓. รัฐบาลเพื่อประชาชน คือ รัฐบาลที่มีเป้าหมายหลักเพื่อความสงบสุขของประชาชนในรัฐ และเพื่อเป็นหลักประกันว่า หากจุดประสงค์แห่งรัฐบาลนี้เปลี่ยนแปลงไปแล้วนั้น ประชาชนจะสามารถใช้สิทธิ์เลือกตั้งผู้นำคนใหม่ได้ โดยการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง

๑. ประเภทของประชาธิปไตย

ในการจำแนกระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ แบบใหญ่ๆ ^[๓] อันได้แก่

๑. ประชาธิปไตยแบบตรง หรือ Participatory or Direct Democracy หรืออีกนัยหนึ่ง บางสำนักอาจเรียกว่า ประชาธิปไตยบริสุทธ์ เป็นรูปแบบของรัฐที่ให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิมีเสียงในการร่วมตัดสินใจทางการเมืองได้โดยตรง รวมถึงการออกนโยบายและร่างกฎหมายแห่งรัฐ

๒. ประชาธิปไตยแบบอ้อม หรือ Representative or Indirect Democracy หรือประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนราษฎร ซึ่งในที่นี้ ตัวแทน คือผู้ที่ได้รับการมอบหมายให้ทำหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน ภายใต้ความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของปวงชนผู้ออกสิทธิ์เลือกตั้ง ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น ๓ กลุ่มย่อยได้ ตามโครงสร้างของฝ่ายบริหารและความสัมพันธ์กับฝ่ายนิติบัญญัติเป็นเกณฑ์^[๔] ดังนี้

๒.๑ ระบบรัฐสภา หรือ Parliamentary System ซึ่งเป็นระบบที่ประกอบด้วย ๓ อำนาจหลัก อันได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยประเทศอังกฤษจะเป็นแม่แบบในการใช้ระบบนี้ในการปกครอง มีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำสูงสุดในการปกครอง โดยระบบนี้มักถูกเรียกว่า ระบบรวมอำนาจ (Fusion of Powers) ซึ่งผู้แทนราษฎรจะเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร ส่วนฝ่ายตุลาการจะมีการทำงานเป็นอิสระ สำหรับประเทศไทยเอง ก็ใช้ระบบรัฐสภาในการปกครองเช่นกัน โดยเป็นระบบย่อย แบบสภาคู่ (Bicameral System) ซึ่งเป็นรัฐสภาที่ประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ซึ่งมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น ๖๓๐ คน^[๕]

๒.๒ ระบบประธานาธิบดี หรือ Presidential System ซึ่งเป็นระบบที่ประกอบด้วย ๓ อำนาจหลัก อันได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการเช่นกัน ถูกเริ่มนำมาใช้ครั้งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. ๑๗๗๖ และยังคงใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน โดยผู้นำสูงสุดในการปกครองคือประธานาธิบดี ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร มีสภาสูง/สภาล่างเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติ และผู้ใช้อำนาจทั้งสองนี้จะร่วมกันสรรหาผู้ใช้อำนาจตุลาการ ซึ่งระบบนี้มักถูกเรียกว่าเป็น ระบบกระจายอำนาจ (Separation of Powers) โดยอำนาจทั้งสามนี้จะถ่วงดุลซึ่งกันและกัน

๒.๓ ระบบกึ่งประธานาธิบดี กึ่งรัฐสภา หรือ Semi-Presidential Semi-Parliamentary System ซึ่งเป็นระบบที่ผสมผสานกันระหว่างรัฐบาลแบบประธานาธิบดีและรัฐบาลแบบรัฐสภาเกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศฝรั่งเศส โดยอำนาจการบริหารสูงสุดจะอยู่ในมือของประธานาธิบดี และจะเป็นผู้แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีขึ้น จึงถือว่า ประธานาธิบดีเป็นหัวหน้าและผู้จัดสรรอำนาจในการบริหารประเทศให้แก่นายกรัฐมนตรี ขณะที่นายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้ารัฐบาลและเป็นผู้บริหารจัดการอำนาจที่ได้รับมาเท่านั้น เป็นการนำข้อดีของทั้ง ๒ ระบบข้างต้นมารวมกัน

และนอกจากนี้ยังมี ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม หรือ Liberal Democracy^[๖] เป็นการปกครองที่คล้ายคลึงกับประชาธิปไตยแบบอ้อมที่ได้กล่าวไปโดยผู้แทนจากการเลือกตั้งจะดำเนินการเพื่อประชาชนโดยยึดหลักเสรีนิยม

๒. คุณลักษณะร่วมกันของระบอบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบของของรัฐที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในส่วนของคุณลักษณะร่วมกัน ควรจะเป็นรูปแบบใดนั้น สามารถบ่งชี้ได้ด้วยองค์ประกอบ ๑๑ ประการ ดังที่

๑. ความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ หรือ Consensus เนื่องจากประชาชนนั้นอาจจะไม่เห็นพ้องต้องกัน ทั้งหมดต่อแผนดำเนินการใดหนึ่งของรัฐ

๒. การมีส่วนร่วม หรือ Participation ในหลักการแล้ว ประชาชนทุกคนในรัฐย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในการใช้เสียงของตนเอง แม้ว่าในทางปฏิบัตินั้น ไม่ใช่ประชาชนทุกคนจะเข้าไปมีส่วนร่วมดังกล่าว

๓. การเข้าถึง หรือ Access ประชาชนในรัฐทุกคนควรมีโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น หรือความพึงพอใจตามสิทธิที่มี

๔. การตอบสนองความต้องการของประชาชน หรือ Responsiveness ผู้ปกครองอาจจะไม่สามารถทำตามความต้องการของประชาชนได้ทุกครั้ง แต่ผู้ปกครองย่อมต้องมีความรับผิดชอบต่อนโยบายการบริหารงาน โดยผ่านกระบวนการอันชอบธรรม

๕. กฎของเสียงข้างมาก หรือ Majority Rule การดำเนินการใดๆของรัฐควรเป็นไปตามมติเสียงข้างมาก ซึ่งหากไม่เป็นไปตามนั้น จำเป็นต้องมีคำอธิบายที่สมเหตุสมผลประกอบ

๖. อำนาจอธิปไตยของรัฐสภา หรือ Parliamentary Sovereignty รัฐสภาผู้มิหน้าที่ตรากฎหมายเพื่อบังคับใช้นั้น สามารถมีองค์กรอื่นมาร่วมใช้อำนาจเพื่อชี้ขาดได้ แต่ต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบนั้นๆ

๗. รัฐบาลฝ่ายพรรคการเมือง หรือ Party Government ผู้ปกครองรัฐควรผ่านการเสนอชื่อแต่งตั้งและควบคุมโดยพรรคการเมืองที่มีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดรัฐบาลที่มีความแข็งแกร่งขึ้น

๘. พหุนิยม หรือ Pluralism กระบวนการใดๆทางการเมืองต้องผ่านการกลั่นกรองจากองค์กรอิสระโดยสมัครใจอย่างหลอ่อมล้ำกันเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการผูกขาดการเป็นตัวแทน

๙. การกระจายอำนาจ หรือ Federalism รัฐควรมีการกระจายอำนาจไปในระดับพื้นที่ ทั้งภูมิภาคและท้องถิ่น หรือหน่วยงานปฏิบัติต่างๆ เพื่อไม่ให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางมากเกินไป

๑๐. หัวหน้าฝ่ายบริหาร หรือ Presidentialism ซึ่งอาจอยู่ในลักษณะบุคคลหรือคณะ และมีอำนาจบริหารจัดการรัฐได้ โดยอาจผ่านการคัดเลือกทั้งทางตรงหรือผ่านองค์กรอื่น ๆ

๑๑. การตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ หรือ Checks and Balances รัฐบาลแบบประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีระบบที่สามารถตรวจสอบและมีหน่วยงานองค์กรที่สามารถถ่วงดุลกันได้เพื่อรับผิดชอบต่อประชาชนของรัฐ

๓. กลไกและเครื่องมือการใช้อำนาจอธิปไตยทางตรงของประชาชน

ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนนั้น ยังได้มีการพัฒนากลไกและเครื่องมือเพื่อให้ประชาชนผู้มีสิทธิ์ทุกคนสามารถใช้อำนาจอธิปไตยทางตรงได้ โดยอาศัย ๒ รูปแบบได้แก่

๑. การลงประชามติ หรือ Referendum^[๗] เป็นกลไกในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อเรื่องที่มีความสำคัญต่อประเทศ อันส่งผลกระทบต่อชาติ หรือสิทธิเสรีภาพของประชาชนในสวนรวม โดยวิธีการลงคะแนนเสียงแสดง ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบ ก่อนที่จะนำมตินั้นไปร่างเป็นกฎหมายหรือข้อบังคับใช้ต่อไป สำหรับประเทศไทยนั้นการออกเสียงประชามติถูกนำมาใช้ครั้งแรกกับร่างรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙

๒. การลงประชามติ หรือ Public Hearing ^[๔] เป็นกลไกการสำรวจและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ในการวิพากษ์วิจารณ์โครงการหรือนโยบายของรัฐ อันสามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน และสังคม โดยการจัดตั้งเวทีสาธารณะเพื่อให้ประชาชนทั้งหลาย โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ได้รับฟังข้อมูล แสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะ รวมถึงความคิดเห็นต่างๆต่อเรื่องนั้นๆ ก่อนที่หน่วยงานรัฐหรือที่เกี่ยวข้องจะนำผลแห่งการลงประชามติมาประกอบการตัดสินใจก่อนมีการดำเนินการใดๆ

นอกจากนี้ ประชาธิปไตยที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ย่อมมีองค์ประกอบสำคัญ ^[๖] ดังนี้

๑. เน้นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน
๒. อำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆนั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน
๓. เพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
๔. มีความยืดหยุ่นได้ คือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส และคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม
๕. การมีส่วนร่วมของประชาชนมีทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
๖. ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร กระบวนการทางนโยบาย และกระบวนการยุติธรรม

๔. ประชาธิปไตยและสิ่งแวดล้อม

แนวความคิดเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ในสังคมที่มีระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย แตกออกเป็น ๒ แนวทาง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ประชาธิปไตยมีผลกระทบในทางบวกต่อสิ่งแวดล้อม จากผลการศึกษาของ Shandra และคณะ ^[๑๐] พบว่าประชาธิปไตยส่งผลให้ปริมาณการตัดไม้ทำลายป่าลดลง โดยกระบวนการทางประชาธิปไตยซึ่งเป็นเครื่องมือรัฐศาสตร์และสิทธิพื้นฐานของประชาชนมีพลังอำนาจในการพิทักษ์ปกป้องทรัพยากรทางธรรมชาติ ผู้ออกนโยบายในประเทศประชาธิปไตยที่ประชาชนในรัฐมีความหวงใยต่อสิ่งแวดล้อม จะถูกเรียกร้องให้แสดงออกซึ่งความรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

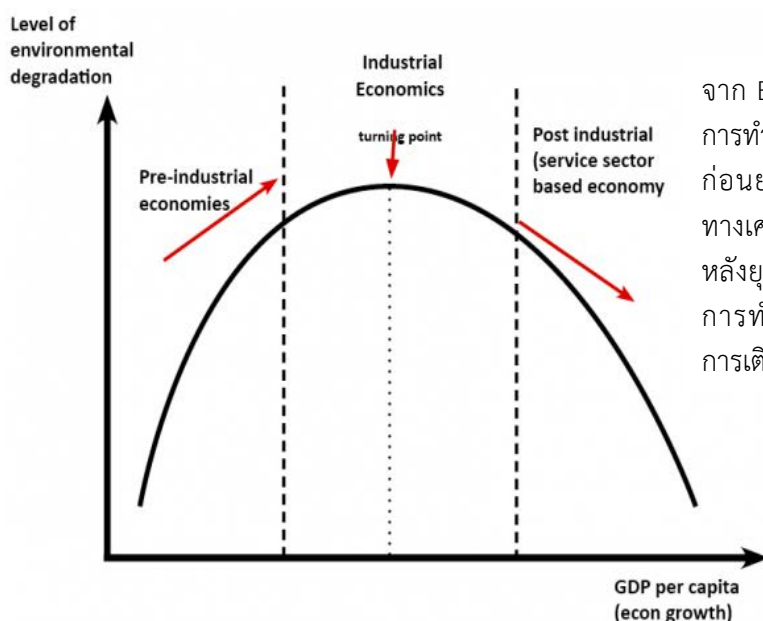
ในด้านงานวิจัยที่ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้ามาร่วมด้วย มีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ประชาธิปไตยกับระดับของมลพิษทางอากาศในเมือง ^[๑๑] โดยศึกษา ๓ สารมลพิษ อันได้แก่ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (sulfur dioxide), สารแขวนลอยในอากาศ (suspended particulate matter) และควัน (smoke) เทียบกับ ๒ ตัวแปรของประชาธิปไตย ได้แก่ เสรีภาพของสื่อ (Freedom House Index) และรัฐธรรมนูญ (Polity) ผลการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มข้นของสารมลพิษทางอากาศเหล่านี้และระดับของประชาธิปไตยอยู่ในรูปของเส้นตรงเชิงลบ (Negative Linear) กล่าวคือ ยิ่งมีระดับของประชาธิปไตยสูงเท่าไร ระดับของมลพิษทางอากาศก็ยิ่งลดลงไปด้วย

๒. ประชาธิปไตยมีผลกระทบในทางลบต่อสิ่งแวดล้อม Midlarsky ^[๑๒] และ Martinez พร้อมคณะ ^[๑๓] พบว่า ประชาธิปไตยจะเร่งมากกว่าที่จะลดปริมาณการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งคณะผู้ศึกษาได้ให้ข้อสังเกต

ประการแรกว่า ถ้าพิจารณาถึงงบประมาณที่จำกัด ประชาธิปไตยอาจจะไม่ตอบสนองในส่วนของปัญหาทางสิ่งแวดล้อม แต่กลับไปผลักดันในการดูแลประชาชนส่วนใหญ่ในเชิงเศรษฐกิจมากกว่า ประการที่สอง กลุ่มทางสิ่งแวดล้อมต่างๆ อาจมีต่อสู้กันเองเพื่อรักษาจุดยืนของตน ทำให้เกิดสุญญากาศทางการตัดสินใจ (decision-making vacuum)

นอกจากนี้ยังมีนักรัฐศาสตร์บางท่าน อาทิ Neumayer ^[๑๔] ถึงกับกล่าวว่า มีความเป็นไปได้ว่าระบบเผด็จการทางอำนาจอาจจะง่ายกว่าประชาธิปไตยที่จะจำกัดการรุกร้าทรัพยากรธรรมชาติในประเทศเพื่อการจำกัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการเติบโตของประชากรที่มีส่วนในการทำลายสิ่งแวดล้อม

มีแนวโน้มว่าการวัดระดับของรายรับ หรือระดับของ GDP ถือเป็นตัวแปรสอดแทรก (intervening variables) และในการศึกษาส่วนใหญ่นั้นก็ควบคุมแบบโมเดลสำหรับระดับของรายรับที่เข้ามา ซึ่งการที่จะอธิบายถึงสิ่งที่พบจากการศึกษาที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงเหล่านี้จะทำได้อย่างไร เมื่อมีการตีความออกไปต่างๆ นานา? ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการทำลายสิ่งแวดล้อม บางการศึกษาพบว่าไม่ได้อยู่ในรูปของเส้นตรง (linear) แต่กลับเป็นลักษณะตัวยูกลับหัว (inverted U-shaped) ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางขึ้นในชื่อของ Environmental Kuznets Curve (EKC)

จาก EKC แสดงให้เห็นว่าระดับของการทำลายสิ่งแวดล้อมจะเพิ่มขึ้นในช่วงก่อนยุคอุตสาหกรรมตามการเติบโตทางเศรษฐกิจ และมีแนวโน้มเปลี่ยนไปหลังยุคอุตสาหกรรมนั่นคือ ระดับของการทำลายสิ่งแวดล้อมจะลดลงเมื่อการเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้น

ภาพที่ ๑: Environmental Kuznets Curve (EKC)
(ที่มา: <http://www.economicshelp.org>)

๕. การศึกษาของประเทศไทยในสังคมโลก

ในด้านการศึกษาของไทย โดยข้อมูลจาก World Economic Forum (WEF) ๒๐๑๔ – ๒๐๑๕^[๑๕] ซึ่งได้จัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ จาก ๑๔๔ ประเทศที่เข้าร่วม มีตัวชี้วัดหลักเป็นเกณฑ์ในแต่ละด้านอยู่ ๑๒ ด้าน ซึ่งการศึกษาเป็นตัวชี้วัดย่อยถึง ๑๐ ตัวชี้วัดจาก ๒ ด้านหลัก อันได้แก่ ตัวชี้วัดหลักที่ ๔ สุขภาพและการประถมศึกษา (Health and Primary Education) และตัวชี้วัดหลักที่ ๕ การอุดมศึกษาและการฝึกอบรม (Higher Education and Training) โดยถ้าพิจารณาถึงเพียงลักษณะการศึกษาของประเทศไทย สามารถแยกย่อยออกได้ อาทิ

- คุณภาพของระบบการศึกษาของไทย ถูกจัดอันดับอยู่ในลำดับที่ ๘๗ ของโลก (๖ ของ ASEAN)
- การเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตในสถานศึกษาของไทย ถูกจัดอันดับอยู่ในลำดับที่ ๖๑ ของโลก (๕ ของ ASEAN)
- การวิจัยและการบริการฝึกอบรมที่ใช้ประโยชน์ได้ของไทย ถูกจัดอันดับอยู่ในลำดับที่ ๖๔ ของโลก (๕ ของ ASEAN)
- คุณภาพของสถานศึกษาที่สอนการบริหารจัดการของไทย ถูกจัดอันดับอยู่ในลำดับที่ ๘๑ ของโลก (๖ ของ ASEAN)
- คุณภาพของการจัดการศึกษาคณิตศาสตร์/วิทยาศาสตร์ของไทย ถูกจัดอันดับอยู่ในลำดับที่ ๘๑ ของโลก (๕ ของ ASEAN)

จากยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาและพัฒนาคนยุคใหม่เพื่อการรองรับบริบทของสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิรัฐประเท ซึ่งระบุไว้ ๒ กรอบหลัก^[๑๖] ได้แก่

๑. ยุทธศาสตร์การปฏิรูปเพื่อเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาและพัฒนาคนยุคใหม่อย่างต่อเนื่องเพื่อผลการพัฒนาในระยะยาว
๒. มาตรการเร่งด่วนเพื่อฟื้นฟูคุณภาพการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาถือเป็นเครื่องมืออันทรงประสิทธิภาพในการสร้างบุคลากรของชาติ เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม รวมถึงเป็นการสร้างอำนาจต่อรองระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศให้เข้มแข็ง ภายใต้แนวคิด พลเมืองที่มีคุณภาพตามระบอบประชาธิปไตย โดยทั้ง ๒ กรอบนี้จะเชื่อมโยงกับเป้าหมายหลัก ของการปฏิรูปประเทศ

ในแนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมไทย^[๑๗] ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์เราไม่ได้เกิดมาพร้อม ยืนประชาธิปไตย จึงต้องมีกระบวนการให้ความรู้ความเข้าใจ รวมถึงสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย

๖. สิ่งแวดล้อมศึกษา

หากเรานำองค์ความรู้จากการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาไปผนวกรวมกับแนวคิดการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเกิดศาสตร์ย่อยอีกหนึ่งศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อประเทศ และถูกหลานในอนาคต นั่นคือ สิ่งแวดล้อมศึกษา หรือ Environmental Education (EE)

ตามคู่มือแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนอีโคสคูล โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^[๑๘] ได้ให้นิยาม สิ่งแวดล้อมศึกษา ไว้ดังนี้

“สิ่งแวดล้อมศึกษา (หรือ Environmental Education) เป็น “กระบวนการ” ให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อให้เกิดความตระหนักในความสำคัญและปัญหาของสิ่งแวดล้อม ให้มีเจตคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาและป้องกันมิให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อพัฒนาให้เกิดสังคมและเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีจนถึงรุ่นลูกหลานในอนาคต”

หรืออาจกล่าวได้ว่า สิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นเครื่องมือสำคัญหนึ่งสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals, SDGs)

สิ่งแวดล้อมศึกษา มี ๓ องค์ประกอบได้แก่

๑. ความตระหนัก (Awareness)
๒. การปฏิบัติ (Action)
๓. ทักษะ (Attitude)

ภาพที่ ๒: องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมศึกษา
(ที่มา: <http://followgreenliving.com>)

สิ่งแวดล้อมศึกษาไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแต่การเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศทางธรรมชาติเท่านั้น แต่ต้องเรียนรู้ระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม และระบบการเมือง ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน

จะเห็นว่า เป้าประสงค์หลักของสิ่งแวดล้อมศึกษา มุ่งเน้นการให้ประชาชนรู้และตระหนักถึงการอนุรักษ์ รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นศาสตร์ที่รัฐควรเผยแพร่ให้ประชาชนในทุกกระดับ เพื่อเป็นหนึ่งในแรงผลักดันให้พลเมืองในการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมเป็นมาตรการกดดันรัฐบาลให้ออกนโยบายต่างๆ ที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะประเทศไทย ที่มีแผนยุทธศาสตร์และนโยบายของชาติเพื่อฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ แม้ว่าในบางปัจจัยหรือเหตุการณ์นั้นจะอยู่นอกเหนือการควบคุม แต่เชื่อว่า การให้การศึกษาแก่ประชาชนของรัฐคือแนวทางที่ดีที่สุด ทำให้ผู้คนมีเหตุและผลในการส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองบนพื้นฐานขององค์ความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่สิ่งที่ประชาชนเสียสละใหญ่ต้องการอย่างแท้จริง

๗. กรณีศึกษาของผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการโรงไฟฟ้า

กรณีศึกษาโครงการพัฒนาพลังงานในพื้นที่ภาคใต้ที่รัฐบาลไทย โดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย กระทรวงพลังงาน โดยมีโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้า ๒ แห่ง คือโรงไฟฟ้ากระบี่ จังหวัดกระบี่ และโรงไฟฟ้าเทพา อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา แต่ได้รับการต่อต้านจากประชาชนบางกลุ่มทั้งในและนอกพื้นที่ โดยหลายประเด็นเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางประชาพิจารณ์ ได้แก่ ขั้นตอนในการรับฟังความเห็นของโครงการคณะกรรมการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) เป็นการใช้อำนาจของประชาชนโดยสุจริต แต่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อม ผ่านกระบวนการทางสิ่งแวดล้อมศึกษาในเรื่องต่างๆ ได้แก่ สถานภาพพลังงานทดแทน ความเข้าใจพลังงานถ่านหิน ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม เป็นต้น จนเป็นสาเหตุทำให้เกิดความขัดแย้งของประชาชนในพื้นที่ หรือแม้แต่การพัฒนาโครงการอยู่ในขั้นตอนการรับฟังความเห็นของประชาชน เพื่อเก็บเอาประเด็นและข้อห่วงใยไปจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ในขณะที่มีการเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็น ก็ได้มีการต่อต้าน จนไม่สามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องได้ หรือกรณี การที่ทุนนิยมจะเข้าไปในพื้นที่โดยคิดเรื่องทำอย่างไรจะได้ผลประโยชน์สูงสุด ต้นทุนต่ำสุด ในเวลาที่สั้นที่สุด ทำให้การก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่ผ่านมาจึงพุ่งเป้าไปที่ บ่อนอก จ.ประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งติดทะเล แต่ก็ถูกต่อต้านจากชาวบ้านจนสร้างไม่ได้ โดยส่วนตัวเห็นว่าหากขยับโรงไฟฟ้าไปออกมาอยู่พื้นที่ห่างออกไป และปรับลดเป้าหมายผลประโยชน์สูงสุด ต้นทุนต่ำสุด ในเวลาที่สั้นที่สุด โรงไฟฟ้าอาจจะตั้งได้ เพราะวันนี้การอนุรักษ์ไม่ได้สุดโต่ง การให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาจึงเป็นการทำความเข้าใจที่ถูกต้องกับภาคประชาชนและภาคองค์กรประชาชน

อีกตัวอย่างหนึ่งจากผลการจัดเสวนา ห้องเรียนประชาธิปไตย ครั้งที่ ๔ ในหัวข้อ "สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาในระบอบประชาธิปไตย" โดยนายศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ในฐานะนักอนุรักษ์ และ นายธนธร จิรรุ่งเรืองกิจ รอง กลุ่มบริษัทไทยซัมมิท เป็นนักธุรกิจหนุ่มผู้เคยผ่านงานกิจกรรมในขบวนการนักศึกษา ซึ่งในที่นี้ จะขอยกส่วนหนึ่งของการเสวนาในช่วงที่นายศศิน เฉลิมลาภ เป็นผู้เสวนามาให้อ่านในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีเนื้อหา โดยนายศศิน กล่าวว่ากรณีการสร้างเขื่อนแม่วังก ในลุ่มน้ำเจ้าพระยาและทำจินว่า การสร้างเขื่อนก่อนเกิดน้ำท่วมเมื่อปี ๒๕๕๔ จะพูดเรื่องน้ำความต้องการน้ำในอีก ๒๐ ปี ซึ่งการคาดการณ์ไม่ต่างกับการคาดการณ์ความต้องการไฟฟ้า ความต้องการอาหารที่นับเอาจากหัวประชากรที่ประธานกรรมการบริหาร เพิ่มขึ้น รวมถึงเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้น และแผนการพัฒนาสู่การเป็นอุตสาหกรรมที่สูงขึ้น ในกรณีลุ่มน้ำเจ้าพระยาและทำจินมีแผนการจัดการลุ่มน้ำโดยแบ่งพื้นที่ตามศักยภาพน้ำ โดยเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ และตรงนี้จะถูกนำมาใช้เขียนโครงการและตั้งงบประมาณในการจัดการน้ำในพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำโดยการสร้างเขื่อนหรือทำระบบแจกจ่ายน้ำ ทั้งที่แต่ละพื้นที่มีศักยภาพตามธรรมชาติไม่เท่ากัน โดยนายศศินเห็นว่าการพัฒนาเพื่อให้ทุกพื้นที่กลายเป็นพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำมากขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่อาจตั้งโจทย์ไว้ว่าจะทำอย่างไรให้คนสามารถอยู่ในพื้นที่ได้โดยอยู่ดีกินดีและมีเศรษฐกิจดีเท่าคนในพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำมาก โดยนายศศิน กล่าวว่าตนเองเปลี่ยนจากนักวิชาการที่สอนให้เด็กสร้างเขื่อนและตัดถนนมาทำในสิ่งที่ชอบ และคิดว่าต้องมีใครสักคนที่รักษาสิ่งที่เป็นเรื่องสำคัญ บางเรื่องที่เราคิดว่าควรต้องรักษาไว้ อย่างป่าไม้ในพื้นที่หนึ่งๆ ซึ่งมันก็เป็นภาระหนักถึงไว้ ไม่ใช่การปะทะ หลังจากที่มีการสร้างเขื่อนจำนวนมากและส่งผลกระทบต่อมาแล้ว ก็ให้เหลือเขื่อนแก่งเสือเต้นและเขื่อนแม่วังก เพื่อเก็บพื้นที่ป่าเอาไว้ให้เสือที่ห้วยขาแข้งไปแพร่พันธุ์ ประมาณ ๑๗ ตร.กม.และเป็นสัญลักษณ์ในการต่อสู้กับกรม

ชลประทาน “เราไม่ปฏิเสธว่า วันที่เราได้แชมป์โลกในการส่งออกข้าว เราได้มาจากเขื่อน ถ้าไม่มีเขื่อนต่างๆ เหล่านี้เราไม่ได้แชมป์โลกการส่งออกข้าวหรอก เพราะว่าจะต้องทำนาปีละ ๓-๔ ครั้ง ต้องอาศัยการเก็บน้ำจากเขื่อน แต่ประเด็นของการอนุรักษ์วันนี้ก็คือว่า มันเยอะขนาดขึ้นแท่นแชมป์โลกแล้ว หยุดใหม่ หยุดคือ ไม่ได้หยุดจากการเป็นแชมป์โลก แต่เราขึ้นมาถึงตรงนี้แล้ว เราหันมาว่า เรามาเก็บตรงนี้ เก็บที่ไว้ให้สิ่งมีชีวิตประเภทอื่น” นายศศินกล่าว นี่เป็นตัวอย่างของการใช้หลักประชาธิปไตยในการจัดการสิ่งแวดล้อมซึ่งชนชั้นกลางในเมืองรับกระแสนี้ ช่วยกันต้านเขื่อนจำนวนมากในประเด็นความสัมพันธ์ของประชาธิปไตยกับสิ่งแวดล้อม นายธนาร วิจารณ์เรื่องกิจ กล่าว ว่า โดยส่วนตัวเห็นว่าทิศทางของการปกครองในสังคม ระบอบประชาธิปไตยควรเข้าไปในวงที่ยิ่งเล็ก ยิ่งดี ลงไปในระดับ อบต. อบจ. แล้วให้คนในพื้นที่ตัดสินใจกันเองในการจัดสรรทรัพยากร และผลประโยชน์ต้องอยู่ที่เขาหากเขาต้องเสียสละ ไม่ใช่ต้องเสียสละเพื่อชีวิตที่ดีขึ้นของคนกรุงเทพฯ ยกตัวอย่างกรณีโครงการเขื่อนแม่วังก ต้องให้คนในท้องถิ่นวัดมูลค่าทางเศรษฐกิจในสิ่งที่ต้องสูญเสียและได้รับ แล้วตัดสินใจเองว่าจะเอาเขื่อนนี้หรือไม่ รัฐจากส่วนกลางในกรุงเทพฯ ไม่ควรมีสิทธิเข้าไปจัดการ คิดแทนและไปจัดสรรทรัพยากรแทนเขา ในขณะที่คนในพื้นที่ไม่ได้อะไรอย่างที่เคยเป็นมาแล้วในอดีต นายธนาร กล่าวด้วยว่าคนทำงานเรื่องสิ่งแวดล้อมต้องมีในสังคม และส่วนตัวก็ต้องการป่าสีเขียว มีความหลากหลายทางชีวภาพ แม่น้ำสะอาด ให้ชาวบ้านกับป่าอยู่กันอย่างสมดุล อยู่กันอย่างมีความสุข ฯลฯ แต่ว่าในเรื่องจุดคุ้มทุนหรือความสมดุลไม่มีใครตัดสินใจแทนใครได้ ตรงนี้ต้องมีกลไก และถือเป็นประเด็นสาธารณะที่สำคัญ การยกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมต้องทำระดับนักการเมืองและระดับชาติด้วย ส่วนข้อเรียกร้องทางสิ่งแวดล้อมต้องทำเป็นวาระทางการเมือง ต่อการต่อสู้ทางสิ่งแวดล้อม นายธนารแสดงความเห็นว่า ต้องเป็นเรื่องรายประเด็นไป ไม่สามารถใช้กรอบว่าไม่เอาทุกเขื่อน หรือเอาเขื่อนทุกเขื่อนได้ อย่างไรก็ตามสังคมไทยเรามีปัญหาคือ ไม่มีกลไก ไม่มีเครื่องมือมาหาจุดร่วมกัน เราเห็นการทำประชาพิจารณ์ และ EIA (รายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม) เพื่อผลักวาระของโครงการให้จบตามรัฐธรรมนูญ ประเทศไทยไม่มีกลไกในการหาจุดร่วมกันว่าอะไรคือดีที่สุดแล้วปัญหาพวกนี้มันแก้ที่ระดับชาติไม่ได้ ยกตัวอย่าง เชียงใหม่คุณใช้ไฟเท่าไร ก็ต้องคุยว่าจะเอาไฟจากไหน จะรณรงค์ให้ไม่ใช้ไฟหรือจะสร้างโรงไฟฟ้าก็ต้องตัดสินใจว่าจะเอาไฟเอาน้ำจากไหน เพราะเป็นความต้องการของคนเชียงใหม่ ทั้งนี้ ปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรจะแก้ได้โดยการให้การตัดสินใจลงไปสู่ในระดับเล็กเท่านั้น

นอกจากนี้ปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อมไม่ใช่ปัญหาเพียงระดับชาติ แต่เป็นปัญหาในระดับภูมิภาคและระดับโลกด้วย เช่น กรณีจีนสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขง ซึ่งกระทบต่อประเทศท้ายน้ำ แต่ไม่มีใครกล้าไปค้ำเงิน หรือการที่ประเทศหนึ่งดำเนินนโยบายใช้เทคโนโลยีสีเขียวไม่ปล่อยก๊าซคาร์บอน ผลคือทำให้ต้นทุนในประเทศเพิ่มสูงขึ้น สินค้าราคาสูงขึ้นส่งออกไม่ได้ ทำให้คนตกงาน ตรงนี้แสดงให้เห็นว่าการดำเนินนโยบายเช่นนี้เพียงประเทศใดประเทศหนึ่งทำไม่ได้ เพราะเราอยู่ในระบบเศรษฐกิจโลกที่ต้องมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน

นายธนาร กล่าวด้วยว่า การขับเคลื่อนเรื่องสิ่งแวดล้อม สิ่งสำคัญคือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพลัง ๓ กลุ่ม คือ รัฐ ทุน และภาคประชาสังคม ซึ่งภาคประชาสังคมสามารถร่วมกับรัฐเพื่อจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยกดดันให้ทุนต้องรับผิดชอบต้นทุนการผลิตในเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แม้ที่ผ่านมา

มาทูนจะมีการวิวัฒนาการเรื่องนี้ แต่ทูนไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงด้วยตัวของมันเอง แต่จะมีเมื่อถูกกฎหมายบังคับและถูกเรียกร้องจากสังคมภายนอก การที่ทูนในปัจจุบันปรับเปลี่ยนก็เป็นเรื่องคาร์บอนเครดิต โดยมีการใช้กลไกตลาดเอามาจัดการ ให้มีการซื้อขายคาร์บอนเครดิต กลไกตรงนี้ดีหรือไม่เป็นสิ่งที่พูดคุยกันได้ ซึ่งสิ่งที่ทำให้เกิดตรงนี้มาจากการผลักดันของภาคประชาสังคม อีกทั้งการที่จะทำให้ทูนเพียงรายใดรายหนึ่งปรับเปลี่ยนนั้นเป็นไปได้ยาก ต้องใช้กฎหมาย และคนที่ผลักดันให้เกิดกฎหมายคือองค์กรภาคประชาสังคมที่ผลักดันประเด็นไปในระดับรัฐ [๑๙]

ดังนั้น กระบวนการทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักรู้กับประชาชนในพื้นที่เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้เกิดการพิจารณาหรืออย่างมีเหตุผล การตรวจสอบและทดสอบความรู้ด้านต่างๆร่วมกัน ก็จะเป็นการเสริมสร้างประชาธิปไตยในการใช้สิทธิเสรีภาพอย่างถูกต้อง และไม่กระทบต่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยรวม ดังการศึกษาหลายเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าระดับประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น จะมีผลทำให้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม หรือมลพิษต่างๆลดน้อยลง โดยมีระบบจัดการตรวจสอบ ควบคุมที่เป็นการถ่วงดุลกันระหว่างการใช้อำนาจจริงกับการแสดงออกตามวิถีทางประชาธิปไตยของประชาชน

๘. บทสรุป

ประชาธิปไตย หรือระบบการปกครองที่ประชาชนเป็นใหญ่ ยึดถืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพได้อย่างเสมอภาคกัน โดยถือกฎหมายแห่งรัฐเป็นมาตรฐานในการดำเนินการปกครอง แต่ทว่า ในบางมุม และบางการศึกษาพบว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยอาจทำให้อัตราการทำลายสิ่งแวดล้อมลดลงหรือเพิ่มสูงขึ้นได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบเหล่านั้นซึ่งอย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันที่สถานการณ์สิ่งแวดล้อมมีความน่าเป็นห่วง การที่ผู้ปกครองแห่งรัฐจะมีนโยบายให้ความรู้ความเข้าใจ อีกทั้งแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมเรียกว่า สิ่งแวดล้อมศึกษา แก่มวลชน ถือเป็นสิ่งที่ควรกระทำเพื่อย้ำให้เกิดความตระหนักถึงความรับผิดชอบที่ทุกคนในรัฐควรมีร่วมกันดังนั้น หลักการทางประชาธิปไตยในการจัดการสิ่งแวดล้อม ผ่านทางการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม ในกระบวนการต่างๆทางสิ่งแวดล้อมศึกษา จะสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจในทิศทางที่ถูกต้อง ขับเคลื่อนประเทศชาติตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จากประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลางสู่ประเทศที่มีรายได้สูง โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติปริมาณน้อยมาพัฒนาประเทศด้วยนวัตกรรมที่เกิดผลผลิตสูงและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม สู้สังคมไทยที่ “มันคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ต่อไป

บรรณานุกรม

- [๑] Becker, P. and Raveloson, J.A., ๒๐๐๘, “Key Elements of States Organized under Democratic Principles”, What is Democracy?, Vol. ๑, pp. ๔-๖.
- [๒] สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๗, **การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ, หน้า ๑๑-๑๒.
- [๓] Maduz, L., ๒๐๑๐, “Direct Democracy”, Living Reviews in Democracy, Vol. ๔๙, pp. ๑-๑๔.
- [๔] Norris, P., ๒๐๐๘, “Presidential and Parliamentary Executives”, Driving Democracy, Cambridge University Press, UK, pp. ๙-๓๑.
- [๕] ปัทมา สุปกำปัง, ๒๕๕๒, **รัฐสภาไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐**, สถาบันพระปกเกล้า, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ, หน้า ๗-๑๐.
- [๖] Friedman G., ๒๐๑๗, “Nationalism and Liberal Democracy”, Geopolitical Futures. Vol. ๕, pp. ๑-๕.
- [๗] ชาญจรูญ ใจหนัก, ๒๕๕๘, **การออกเสียงประชามติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐**, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, รายการ ร้อยเรื่องเมืองไทย ออกอากาศเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๘.
- [๘] George E., Randy A. “Conducting Public Meetings and Public Hearings”, Local Government Technical Series, New York State, USA, pp. ๑-๑๒.
- [๙] The Thai Association of University Women (TAUW), under the Patronage of H.R.H. Princess Galyani Vadhana, Krom Luang Naradhiwas Rajanagarindra, **บทที่ ๕ เรื่อง การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข**. [ออนไลน์] สืบค้นจาก : <https://sites.google.com/site/tauw๒๕๔๑/sm๔๗> (เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐).
- [๑๐] Meilanie B., ๒๐๑๐, “Does Democracy Lead to a Better Environment?”, Environmental and Resource Economics, Vol. ๔๘, Issue ๑, pp. ๕๙-๗๐.
- [๑๑] Winslow M, ๒๐๐๓, “Is Democracy Good for the Environment?”, Journal of Environmental Planning and Management, Vol. ๔๘, Issue ๕, pp. ๗๗๑-๗๘๓.
- [๑๒] Midlarsky M., ๑๙๙๘, “Democracy and the Environment: An Empirical Assessment”, Journal of Peace Research, Vol. ๓๕, Issue ๓, pp. ๓๔๑-๓๖๑.
- [๑๓] Martinez K., ๒๐๐๒, “Deforestation and the Environmental Kutnets Curve: A Cross-National Investigation of Intervening Mechanisms”, Social Science Quarterly, Vol. ๘๓, Issue ๑, pp. ๒๒๖-๒๔๓.
- [๑๔] Neumayer E., ๒๐๐๒, “Do Democracies Exhibit Stronger International Environmental Commitment? A Cross-Country Analysis”, Journal of Peace Research, Vol. ๓๙, Issue ๒, pp. ๑๓๙-๑๖๔.

[๑๕] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๘, **มองสถิติและตัวชี้วัดทางการศึกษา**, กระทรวงศึกษาธิการ, ฉบับที่ ๒, หน้า ๑-๘.

[๑๖] พจนา วลัย, **การศึกษาไทยกับการรับมือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม: การสร้างประชาธิปไตยในห้องเรียน**. [ออนไลน์] สืบค้นจาก: <https://prachatai.com> (เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๐).

[๑๗] วิชัย ตันศิริ และคณะ, ๒๕๕๗, **แนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย**, บริษัท พี.เพรส. จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ, หน้า ๔๖ - ๕๙.

[๑๘] กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘, **คู่มือ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนอีโคสคูล, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ, หน้า ๑ - ๔๔.

[๑๙] ศศิน ฉลิมลาภ และธนากร จิ้งรุ่งเรืองกิจ, **สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาประชาธิปไตย**. [ออนไลน์] สืบค้นจาก: <https://prachatai.com> (เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐).